

2 Jak zacházet s myšlenkami druhých a odlišit je od vlastních?

Jak již bylo zmíněno dříve, každý odborný text musí obsahovat reflexi kontextu, nemůže znovu a znovu „objevovat Ameriku“, ale musí se vypořádat s poznatky, které přinesly předchozí generace autorů a na nichž je odborná práce v podstatě závislá. Ať už se jedná o archivní dokumenty, knihy, statě z časopisů nebo internetových periodik aj., vždy je nutné uvést, odkud danou informaci čerpáte. Pokud to autor odborné práce neudělá, dopouští se tím plagiátorství, tj. porušuje nejen základní etické principy vědecké práce, ale také tzv. autorský zákon (121/2000 Sb.). Cílem této kapitoly je proto poskytnout základní pokyny, jejichž respektování umožní se takovým prohřeškům (a souvisejícím postihům) vyhnout.

2.1 Co je to plagiátorství?

V definici toho, co je možné považovat za plagiátorství, si opět vypomůžeme citací odborného textu jiného autora, tentokrát Roberta Zbírala: „Plagiátorství je každý případ, kdy se osoba vědomě, ať už přímo či nepřímo, za jakýmkoliv účelem, uchýlí k publikované či nepublikované práci někoho jiného s cílem prohlašovat ji za svoji vlastní.“³ Z hlediska autorské etiky je to považováno za vážný poklesek, z hlediska pedagogického za dostačující důvod pro neobhájení závěrečné práce, neudělení zápočtu za práci seminární, projednání věci disciplinární komisí fakulty, která může děkanovi doporučit i vyloučení studenta ze studia. Přičemž neuvedení použitého zdroje z nedbalosti (nikoli z úmyslu vydávat cizí myšlenky za vlastní) nemůže být považováno za omluvu, která by dokázala vyvážit fakt, že čtenář byl tímto jednáním uveden v omyl, text ztratil na odborné

³ ZBÍRAL, R. *Příručka psaní seminárních a jiných vysokoškolských odborných prací*, s. 13.

hodnotě a jeho autor na hodnověrnosti. Proto i v takovém případě může být práce hodnocena horším stupněm či považována za nevyhovující.

Již několikrát jsme použili výraz **autorská etika**. Co se tímto výrazem rozumí? Obvykle je autorská etika chápána jako nepsaný soubor morálních zásad, které by měl autor při psaní odborných textů ctít. Nejdůležitější zásady by se daly shrnout do následujících bodů:

- uveřejňovat jen pravdivá sdělení (nepozměňovat nebo nevymýšlet si sdělované výsledky);
- nepřivlastňovat si cizí myšlenky a nápady;
- respektovat spoluautorství, tj. jestliže dílo vzniklo společnou tvůrčí činností více autorů, nevydávat jejich myšlenky za své;
- důsledně citovat autory, jejichž myšlenky nebo texty byly použity ve vlastní práci (při použití cizího díla ve větším rozsahu je vhodné si vyžádat i svolení autora);
- vlastní myšlenky a text by měly podílově převažovat nad pracemi citovanými.

Proti těmto zásadám bychom se např. provinili, pokud bychom neuvedli, že jsme výše uvedený odstavec z větší části doslova převzali z webu Ústřední knihovny ČVUT v Praze. Správně by tedy výše uvedený text měl vypadat spíše takto (příklad zároveň ukazuje užití přímé i nepřímé citace):

Již několikrát jsme použili výraz **autorská etika**. Co se tímto výrazem rozumí? Autorská etika může být definována jako „nepsaný soubor morálních zásad, které by měl autor při psaní odborných textů ctít“.⁴ Např. na stránkách Ústřední knihovny ČVUT v Praze se jako nejdůležitější zásady uvádějí mj. tyto:

- uveřejňovat jen pravdivá sdělení;
- nepřivlastňovat si cizí myšlenky a nápady;
- respektovat spoluautorství, tj. nezatajovat, že na díle se podílel i někdo další;
- důsledně citovat autory, jejichž myšlenky nebo texty byly použity ve vlastní práci (při použití cizího díla ve větším rozsahu je vhodné si vyžádat i svolení autora);
- vlastní myšlenky a text by měly podílově převažovat nad pracemi citovanými.⁵

⁴ *Autorský zákon a autorská etika* [online].

⁵ *Srov. Autorská etika* [online].

Dodržováním autorské (publikační, citační) etiky umožňujeme čtenářům našich prací nejen odlišit naše myšlenky od převzatých, ale také ověřit uvedené myšlenky a zdroje a posoudit, nakolik jsou hodnověrné. Aby se čtenář mohl takto zorientovat (a autor také prokázal patřičnou orientaci v dané problematice), je třeba, aby odkazování na použité zdroje bylo nejen pravdivé, ale také přesné a funkční (citace musí umožnit dohledání citovaného dokumentu). Samozřejmě je také nutné citovat doprovodný materiál, tj. uvádět zdroje, z nichž pocházejí ve vašem textu použité obrázky, tabulky, grafy apod.

Za porušení autorské etiky se považují nejen použití cizích textů bez uvedení zdroje, nýbrž i autoplagiátorství (opisování vlastních již dříve publikovaných prací bez uvedení této skutečnosti), neadekvátně rozsáhlé citace (kopírování dlouhých pasáží namísto stručného shrnutí nebo odkazu, který by pro účely nově vytvářeného textu postačoval), nesprávné parafráze (vytržení citovaného textu z kontextu, pozměnění smyslu původního textu apod.), nesprávné citace (např. odkazování na sekundární literaturu, ačkoli citovaná myšlenka pochází z jiného zdroje, na který sekundární literatura odkazuje), citování děl, která ve skutečnosti nebyla použita (např. odkazováním přímo na primární zdroj, který však byl citován jiným – v nově vytvářeném textu zamlčeným – autorem), nepřesné nebo upravené citace bez zvýraznění úprav nebo naznačení vypuštěných pasáží. Častým problémem je také špatné grafické vymezení převzaté části textu, kdy nemusí být patrné např. to, zda autor převzal celý odstavec, nebo pouze poslední větu v uváděném odstavci.

Citovat naopak nemusíte, pokud uvádíte všeobecně známá fakta (např. historické události, fyzikální zákony apod.) či na ně odkazujete nebo pokud je z textu jasné patrné, že jde o vlastní myšlenky, zkušenosti nebo poznatky získané v rámci vlastního (nyní publikovaného) výzkumu. Použijete-li vlastní kresby, fotografie, grafy, tabulky apod., může být vhodné jako zdroj uvést „archiv autora“, upřesnit zdroj dat, na základě kterých byly grafy nebo tabulky vytvořeny, nebo citaci vůbec neuvádět (pokud tabulka či graf prezentuje vlastní data).

Čtenáři (včetně případných oponentů) také ocení, pokud bude odkazování přehledné. Proto, jelikož existuje více možností, jak citace a odkazy v textu uvádět, je třeba zachovat jednotnost a systematickост citování a odkazování v průběhu celého textu. Představujeme-li tedy v dalším textu více variant citování a odkazování, vyberte si tu, která bude lépe vyhovovat potřebám vytvářeného textu (pokud není konkrétní norma stanovena vyučujícím, fakultou nebo vydavatelem, u něhož hodláte text publikovat), a používejte ji konzistentně a jednotně v celém textu.